

предложения. Проведено системное исследование отадвербиальных глагольных аналитических синтаксических транспозитов в формально-синтаксической структуре элементарного простого предложения: проанализированы их типичные формально-синтаксические позиции – позиция наречного составного сказуемого в двусоставном предложении и позиция наречного составного главного члена в односоставном предложении; выяснена роль отадвербиальных глагольных аналитических синтаксических транспозитов в двусоставных и односоставных минимальных и расширенных элементарных простых предложениях; охарактеризованы валентно предопределенные компоненты двусоставных и односоставных расширенных элементарных простых предложений в соответствии с предикативной и подчинительной связью; обнаружены формы морфологического выражения подлежащего и управляемых второстепенных членов предложения.

Ключевые слова: отадвербиальный глагольный аналитический синтаксический транспозит, отадвербиальный глагольный аналитический полуморфологизованный синтаксический транспозит, наречное составное сказуемое, наречный составной главный член односоставного предложения, подлежащее, управляемый второстепенный член предложения.

Melnyk Iryna. Adverbialized Verbal Analytical Syntactic Transpozits in Formal-Syntactic Structure of Simple Sentence. The article deals with the systemic investigation of adverbialized verbal analytical syntactic transpozits in formal-syntactic structure of simple sentence. Their typical formal-syntactic position: the position of adverbial compound predicate in two-part sentence and the position of adverbial compound principal term in composite sentence are analyzed. The role of the adverbialized verbal analytical syntactic transpozits in two-part and composite elementary and extended elementary sentence structures are founded. The component of two-part and composite extended elementary sentence structures due to its valence with the bases for predictive and subordinate relationships are characterized. The forms of morphological expression of the subjects and governed subordinate members of the sentence are detected.

Key words: adverbialized verbal analytical syntactic transpozit, adverbialized verbal analytical semi-morphologized syntactic transpozit, adverbial compound predicate, adverbial compound leading term of composite sentence, subject, governed subordinate member of the sentence.

УДК 81'373.611:523(09)

Оксана Меркулова

З ІСТОРІЇ РЕЧОВИННИХ НАЙМЕНУВАНЬ (СУФІКС *-ИВО* В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ)

Описано становлення та функціонування іменникових лексико-словотвірних типів на *-иво* від праслов'янської доби до сьогодення, визначено рівень

продуктивності цього афікса у творенні назв із речовинною семантикою упродовж усіх періодів розвитку української мови, виявлено його валентність із твірними основами, визначено його основні словотвірні можливості.

Ключові слова: суфікс, формант, іменники середнього роду, іменники з речовинним значенням, праслов'янська мова, давньоруськоукраїнська мова, середньоукраїнська мова, нова українська мова.

Постановка наукової проблеми та її значення. Субстантиви зі значенням речовинності досить часто потрапляли в поле зору вітчизняних лінгвістів. Зокрема, у 30-ті роки минулого століття Б. Кобилянський, характеризуючи іменники «ніякого (середнього) роду», спробував накреслити основні шляхи появи речовинних назв в українській мові [7, с. 126]. У підручниковій та академічній літературі др. пол. XX – поч. XXI століть натрапляємо на розгляд номенів згаданої семантики в контексті опису числової та відмінкової парадигми іменника [8, с. 15–17, 23–24, 93, 98; 3, с. 25, 82–83 і далі; 10, с. 84–85, 95–96, 106–107; 1, с. 8–9 та ін.]; лексико-семантичний та словозмінний бік матеріально-речовинних назв у сучасній українській мові схарактеризував І. І. Погрібний [11].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дериваційна структура найменувань аналізованого типу також не залишалася поза увагою науковців: її опис бачимо і в теоретичних студіях із сучасного словотворення [10, с. 39], і в працях, присвячених історії становлення суфіксальних чи конфіксальних словотвірних типів українського субстантива [4, с. 8–10, 110–120; 5, с. 28, 45, 131, 260, 307 і далі]. Одним із помітних формантів, залучуваних до творення іменників із речовинною семантикою, є суфікс **-иво**¹, про який згадують як у давніших [7, с. 125–130], так і в сучасних працях з української дериватології [2, с. 378–379]. Однак комплексного дослідження історії речовинних найменувань із цим суфіксом дотепер не було.

Мета і завдання статті. Такий стан справ зумовив мету й завдання пропонованої розвідки: подати опис становлення та функціонування іменникових лексико-словотвірних типів на **-иво** від праслов'янської доби до сьогодення, визначити рівень продуктивності цього афікса у творенні назв із речовинною семантикою упродовж усіх періодів

¹ У мовознавчих досліджах XIX століття знаходимо потрактування цього форманта як закінчення у структурах типу *право, варииво, жниво, слово, топливо* (див.: 1843 Б-Н 82, 163).

розвитку української мови, виявити його валентність із твірними основами й визначити його основні словотвірні можливості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Суфікс **-ivo** континує, очевидно, і.-є. **-uo** [див. 12, с. 517], що розширився за рахунок тематичного **-i** дієслова. **Праслов'янські** реконструкції дають нам підстави говорити про досить активну участь цього форманта в продукуванні речовинних іменників. Панівну їх більшість становили девербативи.

На позначення *продуктів харчування, страв та інгредієнтів* для їх приготування виступали такі іменники: ***dojivo** (ЭССЯ V 54) 'надосне молоко' від ***dojiti**; ***ědivo** (VI 40) «їжа» від ***ěsti** (<***ědti**); ***ěstivo** (54) «їжа; харчування»; ***kvasivo** (XIII 153) «те, чим змочують, зволожують; закваска; квашенина» від ***kvasiti** «мочити, змочувати, заквашувати» (Там само 152); ***melivo** (XVIII 83) «те, що мелеться, призначене для помолу» від ***melti** «молоти» (Там само 90-91); ***melzivo** (XVIII 94-95) «молозиво; перше молоко після розтелення», співвідносне з ***melzti** «доїти» (Там само 95), пор. також наявність прикметникових форм ***melzivo**, ***melziva**, ***melzivъ** «неприємний на смак; який стосується молозива» (Там само 95); ***měsivo** (XVIII 201) «місиво; опара, розчин; їжа для худоби, змішана з борошном, висівками; погано приготована страва» від ***měsiti**; ***mętivo** (XIX 20) «подрібнений корм; посічена трава для тварин», пор. ***męti**, ***тъно** «м'яти, зминати»; ***mōtivo** (XX 143) «молоко для одноразового збивання» від ***mōtiti** «збивати масло» (Там само 145); ***pivo** (ЕСУМ IV 366) «напій» від ***piti** (Там само); ***sočivo** (V 364) «зерно сочевиці», співвідносне з ***sokъ** (див. докладніше: Там само).

Деяко осібно в семантичному відношенні стоять найменування речовин, *призначених для виконання названої твірним словом дії*, наприклад: ***gnojivo** (ЭССЯ VI 178-179) «добриво» від ***gnojiti** «здобрювати (землю) перегноем» (Там само 178); ***melvo** (XVIII 92-93) «зерно для помолу» від ***melti** «молоти» (Там само 90-91); ***metivo** (XVIII 119) «корм для худоби; солома, заварена окропом, їжа» від ***mesti** «багато жадібно їсти»; ***mlivo** (XIX 68-69) «зерно на помол, борошно; плата зерном за помол», співвідносне з ***melti** (див. Там само 69).

Сюди ж належать і кілька назв речовин *господарського або побутового призначення*, що виникли чи виникають унаслідок дії, названої мотивувальним словом, наприклад: ***čistivo** (ЭССЯ IV 120)

«засіб для чищення» від **čistiti*; **kadivo* (IX 110-111) «речовина, якою обкурюють приміщення» (**kaditi* ‘обкурювати’); **lěpivo* (XIV 219) «клей» від **lěpiti* «приклеювати, клеїти»; **mazivo* (XVIII 27) «змазка, мастильний матеріал» (**mazati* «мазати, обмазувати» – Там само 23-25). Інші найменування: **kalivo* (IX 124) «брудна вода після миття; випорожнення, гній» від **kaliti* «забруднювати»; **kurivo* (XIII 125-126) «паливо; дим від пожежі; те, що курять», співвідносне з **kuriti(se)* «диміти, курити» (Там само 123-125). До речовинних назв слід, очевидно, віднести й девербативи **linivo* (XV 109) «шкіра гадюки, скинута під час линьки» від **liniti* «линяти» (Там само) та **lučivo* (XVI 163) «лучини, смолисті тріски», пор. **lučiti* ‘освітити, цілитися при світлі’ (Там само 162).

З-поміж реконструкцій праслов’янської доби трапляється кілька відіменникових утворень, що, поряд із речовинною, мають і сему збірності, наприклад **melčivo* (ЭССЯ XVIII 76) «молочні продукти; молочні страви» від **melko* «молоко» (Там само 76), пор. також **melčiti* «давати (багато) молока; нагадувати молоко за смаком» (Там само 75-76); **mešivo* (XIX 7) «м’язова тканина, фібр; велика кількість м’яса; м’ясо (різних сортів) на продаж; м’ясні трави» (< **mešo* «м’ясо»).

Обстежені джерела давньокиївської доби засвідчують незначну кількість суфіксальних назв аналізованої семантики. Серед них – успадковані головно праслов’янські назви продуктів харчування, а саме: *по вънесеніи сочива* (60-ті XI УС 116) «їжа з сочевиці»; *А молозива ... негодно бы "сти ~го* (1130-1156 Кир 48) «перше молоко після пологів»; *въ немъ же бѣ таково~ пиво* (XII-XIII ЖФ 114) «напій», тут **-в-** може бути не суфіксом імені, а елементом дієслівної основи *пивати* [див. докладніше: 6, с. 77].

Нових найменувань небагато, наприклад: *по вънесеніи варива* (60-і XI УС 116) ‘варена їжа’ від *варити* або від кореня *вар-* [6, с. 86]; *оугасоша, "ко пр#диво оугашено* (XI/XIII Ср II 1716) «пряжа». Пам’ятки XIII століття фіксують запозичене через посередництво церковнослов’янської мови старогрецьке слово *коливо* (1276 СлРЯ XI–XVIII VII 239) «кутя, варена пшениця, приправлена медом та ягодами, що приносилася в церкву для благословіння» від *χόλλυρα* «кутя, варена пшениця, що роздавалася парафіянам у певні дні» (див. ЕСУМ II 511), однак згодом мотиваційна співвіднесеність із давньою грецькою лексемою могла втратитися, і цей дериват почав сприйматись як похідне від іменника *коло* («поминальна або різдвяна кутя, яку пускають для куштування по колу»).

Середньоукраїнські пам'ятки засвідчують кілька давніх субстантивів, а саме: *мливо* (1570 МатТимч I 430) «хліб для помолу»; *прядиво* (1576 II 255), *згынуло в мене ... двісти [!] прадива лну* (1583 АЖ 65); *коливо* (1607 СУМ XVI-п.п.XVII XIV 181) «різдвяна або поминальна кутя»; *вариво* (1627 БерЛекс 12) «зварена пшениця»; *пиво* (1642 СлЛекс 150). Нових слів розглянуті тексти не фіксують.

У джерелах **нової української мови** задокументовано великий масив головно праслов'янської лексики, основну частину якої складають здебільшого віддієслівні назви *продуктів харчування чи їх інгредієнтів*, що нерідко маркуються у словниках як розмовні або застарілі. Інколи варіантом до панівного **-иво** виступають суфікси **-ево**, **-ово**, наприклад: *вариво* (1843 Б-Н 68, СУМ I 292, 2005 Став 374, 2006 Кондратюк 73) «наркотичні речовини для внутрішньовенного введення»; *варево* (Гр I 126) «варена страва; квашена городина, заготовлена для варіння; кількість їжі, необхідна для варіння на один раз»; *коливо* (1843 Б-Н 82, 1918 ІвШум 178-179, 1924 Кр 891, СУМ IV 221), *колово* (1886 Ж I 359) «поминальна або різдвяна кутя»; *їстиво* (Гр II 199, 1924 Кр 355) «їжа»; *квасиво* (Гр II 231, 1924 Кр 719, СУМ IV 131) «квашені буряки, капуста; квашенина»; *куриво* (Гр II 329) «дим»; *куруиво* (СУМ IV 407) «те, що курять; курильний тютюн»; *доєво* (1984 О I 225) «удій»; *меливо* (Гр II 416, 1924 Кр 541 СУМ IV 669, Шило 60-ті ХХ 171) «зерно для помолу; борошно»; *мливо* (1843 Б-Н 163, Гр II 435, 1918 ІвШум 192, 60-ті ХХ Шило 175) «зерно для помолу» співвідносне з *млин* (див. ЕСУМ III 109); *м'ясиво* (Гр II 266; СУМ IV 838) «м'ясо; м'ясна страва»; *молозиво* (Гр II 442; 1918 ІвШум 197; СУМ IV 789), *мулозиво* (60-ті ХХ Шило 177); *місиво* (Гр II 432, СУМ IV 748) «напіврідка суміш чого-небудь»; *пиво* (Гр III 150; СУМ VI 350); *прядіво*, *прядиво* (Гр III 494), *прядиво* (1924 Кр 66; СУМ VIII 365), *прєдиво* (60-ті ХХ Шило 215) «волокно конопель, льону, бавовни, приготовлене для прядення»; *мазиво* (1924 Кр 996, ЕСУМ III 359) «мастило»; *сочиво* (СУМ IX 364), заст. «зерно сочевиці; сік із конопляних, макових та інших зерен, уживаний замість олії, та страва з таким соком»; *лениво* (2000 СЗГ I 280) «скинута шкура вужа чи гадюки»; *линово* (284).

Незначна кількість новотворів на **-иво/-ево** в українській мові XIX – поч. ХХІ століть свідчить про низьку продуктивність розгляданого форманта.

Віддієслівні іменники можуть позначати *речовини за їх хімічними властивостями чи фізичним станом*, наприклад: **оливо** (Гр III 52; СУМ V 181) «глазур, яка ще не застигла (для глиняного посуду; олово)» – очевидно, результат зближення назви *поливо* з *оливо*, *олово* ‘олово’ (ЕСУМ IV 181, 183), яке, у свою чергу, пов’язують із праслов’янським **liti* [див. докладніше 9, с. 138]; **поливо** (Гр III 283) «глазур»; **топливо** (1843 Б-Н 355, 1918 ІвШум 468; 1924 Кр 657) «те саме»; **паливо** (Гр III 89, 1918 ІвШум 468; 1924 Кр 657) «горюча рідина»; **течиво** (1924 Кр 379, СУМ X 106) «те, що тече; рідина» (*текти*). З часом деякі іменники цієї групи набувають додаткової збірної семантики: **паливо** (2005 Став 246) «алкогольні напої низької якості».

Назви *продуктів харчування, страв та їхніх компонентів* репрезентовані незначною кількістю дериватів: **печиво** (Гр III 149, 1918 ІвШум 67, СУМ VI 348) «кондитерський виріб із борошна; запечене м’ясо»; **родиво** (Гр IV 27-28) «хліб і півкварту горілки, які батько новонародженої дитини разом зі звісткою про народження несе тестеві»; **лузиво** (сер. XX Романів 59) «луска з гречаних зерен» (очевидно, пов’язане з *лузати*).

Найменувань *речовин, що виникли в результаті названої вивідним словом дії*, проаналізовані джерела фіксують небагато, а саме: **твориво** (1926 СлТехТ 146) «речовина» (*творити*); **мниво** (2000 СЗГ I 316) «м’ята солома» (діал.), пор. діал. *мняти* «м’яти щось».

Відіменниковим утворенням є субстантив **жариво** (Гр I 474, 1924 Кр 820) «вогнище, яке тліє» та його варіант – *І отак як жариво схват...* (Машеве I 343), утворене від *жар*. Гадаємо, тут **-иво/-єво** виступає надлишковим формантом, пор. одне зі значень слова *жар* – «розжарене вугілля, що горить без полум’я» (СУМ II 508).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Як бачимо, група іменників на позначення речовин із суфіксом **-иво** сформувалася вже за праслов’янської доби. Основна кількість таких субстантивів була віддієслівного походження і слугувала для називання продуктів харчування (**dojivo*, **melzivo*, **měsivo*). Незначну частину склали відіменникові утворення (**melčivo*, **męsivo*). Обстежені давньоруськоукраїнські пам’ятки, окрім кількох успадкованих дериватів (*сочиво*, *молозиво*, *тиво*), спорадично засвідчують нові слова (*вариво*, *пр#диво*). У середньоукраїнській мові **-иво** функціонував лише в кількох відомих із попередніх періодів девербативах (*вариво*, *прадиво*). Розглянуті джерела нової української мови свідчать про

зростання активності згаданого форманта. Фіксується значна кількість відомих здавна віддієслівних дериватів (*мливо, молозиво, місиво*); до частини таких іменників (за нашими даними, з другої половини ХІХ століття) з'являються варіативні найменування з суфіксами **-ево, -ово** (*варево, курево, колово*). Формант **-иво** також узяв участь у творенні невеликої кількості нових похідних віддієслівної природи (*оливо, поливо, топливо, печиво, родиво*). Десубстантиви на **-иво/-ево** в текстах сучасної української мови засвідчуються вкрай рідко (*жариво, жарево*).

Джерела

- АЖ** Актова книга Житомирського уряду кінця ХVІ ст. (1582–1588 pp.) / [підгот. до вид. М. К. Бойчук]. – К. : Наукова думка, 1965. – 191 с.
- БерЛекс** Лексикон словеноросійський Памви Беринди / [підгот. тексту і вступ. стаття В. В. Німчука: Надрук. з вид. 1627 р. фотомех. способом]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – XL, 272 с.
- Б-Н** Білецький-Носенко П. Словник української мови / П. Білецький-Носенко / [підгот. до вид. В. В. Німчук]. – К. : Наукова думка, – 1966. – 423 с.
- Гр** Словарь української мови : у 4 т. / [збір. ред. журн. «Киевская старина»; упорядкував, з дод. власн. матеріалу, Б. Грінченко]. – К., 1907–1909.
- ЕСУМ** Етимологічний словник української мови / [ред. Л. С. Мельничук]: у 7 т. – Т. 1–6. – К. : Наукова думка, 1982-2012.
- ЖФ** Жити~ Фѡедоси", игумена печерського // Успенский сборник ХІІ–ХІІІ вв. / [изд. подгот. О. А. Князевская и др.; под ред. С. И. Коткова]. – М. : Наука, 1971. – С. 71–135.
- ІвШум** Іваницький С., Шумлянський Ф. Російсько-український словник / С. Іваницький, Ф. Шумлянський. – К. : Обереги, 2006. – 528 с. [надруковано за виданням: Іваницький С., Шумлянський І. Російсько-український словник : в 2-х томах. – Вінниця : Нова друкарня Пойлішер, 1918].
- Кир** Вопросы Кирика, Саввы, Илии с ответами Нифонта, епископа новгородского и др. иерархических лиц, 1130–1156 гг., сп. ХІІІ ст. // Памятники древнерусского канонического права. – Спб., 1880. – Ч. І. – С. 21–62. – (РИБ; Т. 6).
- Кондратюк** Словник сучасного українського сленгу / [упор. Т. М. Кондратюк]. – Харків : Фоліо, 2006. – 350 с.
- Кр** Російсько-український словник / [гол. ред. А. Е. Кримський ; Електронна версія (А-П) / Підгот. О. Телемко]. – К, 2007. – 2568 с.
- ЛРК** Лохвицька ратушна книга другої половини ХVІІ ст. / [підгот. до вид. О. М. Маштабей, В. Г. Самійленко, Б. А. Шарпило]. – К.: Наукова думка, 1986. – 222 с.
- МатТимч** Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови ХV–ХVІІІ ст. / [підгот. до вид. В. В. Німчук та Г. І. Лиса] : у 2-х книгах. – Київ-Нью-Йорк : Преса України, 2003.

- Машеве** Говірка села Машеве Чорнобильського району. [Тексти] : у 4-х частинах / [укл. Ю. І. Бідношия, Л. В. Дика]. – К. : Вид-во «Довіра», 2003–2005.
- О** Онишкевич М. Г. Словник бойківських говірок / М. Г. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Ч. 1–2.
- Романів** Горбач О. Північно-наддніпрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області (відбитка з «Наукових записок» Українського Технічно-господарського інституту в Мюнхені. Т. VII (X), 1965) / О. Горбач. – Мюнхен : Український вільний університет, 1965. – 26 с.
- СЗГ** Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок / Г. Л. Аркушин : у 2-х томах. – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2000.
- СлЛекс** Славинецький Є., Корецький-Сатановський А. Лексикон словено-латинській // Лексикон словено-латинській Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / [підгот. до вид. Німчук В. В.] – К. : Наукова думка, 1973. – С. 58–418.
- СлТехТ** Дармороси М. і Л. Словник технічної термінології з російським покажчиком / М. Дарморос, Л. Дарморос. – К. : Горно, 1926. – 292 с.
- Став** Ставицька Л. О. Український жаргон. Словник / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
- СУМ XVI–п. п. XVII** Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. : у 28-ми вип. / [відп. ред. Д. Г. Гринчишин]. – Львів, 1994–2006. – Вип. 1–14.
- СУМ** Словник української мови. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
- УС** Устав студійський XII ст. // Горский А. В., Невоструев К. И. Описание славянских рукописей Московской синодальной библиотеки. Отд. 3. Книги богослужебные. Ч. 1. – М., 1869. – С. 239–270.
- Ф** Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4-х т. / [пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева]. – 4-е изд., стер. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003.
- Шило** Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник / Г. Ф. Шило. – Львів–Нью-Йорк : Ін-т українознавства ім. І. І. Крип'якевича, 2008. – 288 с.
- ЭССЯ** Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / [под ред. О. Н. Трубачева]. Вып.1–33. – М. : Наука, 1974–2007.

Література

1. Алтицева Л. Ю. Функціонально-семантичні параметри іменників з неповною числовою парадигмою : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» : ДВНЗ НПУ ім. М. Драгоманова / Л. Ю. Алтицева. – К., 2003. – 22 с.

2. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору : монографія / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 764 с.
3. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : підручник / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
4. Білоусенко П. І. Нариси з історії українського словотворення (суфікс -ина) / П. І. Білоусенко, В. В. Німчук. – Запоріжжя – Ялта – Київ : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2009. – 252 с.
5. Білоусенко П. І. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси) / П. І. Білоусенко [та ін.]. – Запоріжжя – Кривий Ріг : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. – 482 с.
6. Варбот Ж. Ж. Древнерусское именное словообразование / Ж. Ж. Варбот. – М. : Наука, 1969. – 231 с.
7. Кобилянський Б. Іменники на -иво/-ево / Б. Кобилянський // Рідна мова. – 1939. – С. 125–139.
8. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові / І. Г. Матвіяс. – К. : Рад. школа, 1974. – 183 с.
9. Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови / В. В. Німчук. – К. : Наук. думка, 1992. – 416 с.
10. Плющ М. Я. Граматика української мови. У двох частинах. Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія / М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 2005. – 286 с.
11. Погрібний І. І. Матеріально-речовинні іменники (лексична семантика і словозміна) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» : ДВНЗ НПУ ім. М. Драгоманова / І. І. Погрібний. – К., 2000. – 22 с.
12. Vondrak W. Vergleichende slavische Grammatik / W. Vondrak. – Göttingen, 1924. – XVIII. – 724 s.

Меркулова Оксана. Из истории вещественных наименований (суффикс -иво в украинском языке). В статье приведено описание становления и функционирования лексико-словообразовательных типов имен существительных на **-иво** от праславянской эпохи до сегодняшних дней, определен уровень продуктивности этого аффикса в образовании наименований со значением вещественности на протяжении всех периодов развития украинского языка. Исследованный материал дает основания полагать, что группа существительных для обозначения веществ сформировалась уже в праславянскую эпоху, и основное количество таких субстантивов – отглагольные дериваты, которые называли продукты питания; незначительное число составляли отименные образования. Проанализированные древнерусскоукраинские и среднеукраинские тексты, кроме нескольких унаследованных дериватов, спорадически фиксируют новые слова. Рассмотренные источники нового украинского языка свидетельствуют о незначительном возрастании активности суффикса **-иво**: тексты конца XVIII – начала XXI столетий документируют немало

известной из праславянского и древнерусскоукраинского периодов лексики. В процессе образования новых слов этот формант, как и ранее, присоединяется главным образом к глагольным основам и служит в большинстве случаев для образования названий веществ по их химическим свойствам или физическим состояниям и наименований продуктов питания.

Ключевые слова: суффикс, формант, имена существительные среднего рода, существительные с вещественным значением, праславянский язык, древнерусскоукраинский язык, среднеукраинский язык, новый украинский язык

Merkulova Oksana. From the History of Material Names (suffix -ivo in the Ukrainian language). This paper describes the formation and functioning of the lexical and word-formative types of –ivo nouns within the period from the Slavonic era to the present day, determines the level of productivity of this affix in the formation of material names throughout the development of the Ukrainian language. The records examined suggest that a group of nouns referring to materials was formed in Common Slavic period, and the bulk of these substantives are verbal derivatives, which name the food; denominatives were few. The analyzed the Old-Russian-Ukrainian and the Middle-Ukrainian texts, except for a few inherited derivatives, sporadically record new words. The above sources of the new Ukrainian language evidence a slight increase in the activity of the suffix **-ivo**: the texts dating back to the end of the XVIII – beginning of the XXI century document the vocabulary known from the Common Slavic and the Old-Russian-Ukrainian periods. In the process of formation of new words this formant affixes, as before, mainly to the verbal stems, and serves mostly to name the materials based on their chemical or physical properties, and food items.

Key words: suffix, formant, neuter noun, nouns with material meaning, the Proto-Slavic language, the ancient Russian-Ukrainian language, the Middle-Ukrainian language, the modern Ukrainian language.

УДК 811.161.2' 38

Людмила Мялковська

ДІЄСЛОВА-СИНОНІМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ЛЮДИНИ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

У статті проаналізовано зафіксовані у художніх творах І. Нечуя-Левицького дієслова-синоніми на позначення внутрішнього, психологічного стану людини; виявлено, що такі слова у досліджуваних текстах формують розгорнений синонімічний ряд.

Ключові слова: лексика, загальнономовний словник, мовотворчість І. Нечуя-Левицького, лексико-семантична група, синонімічний ряд, дієслова-синоніми.